

2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Bankacılığı

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet kurulmadan kısa bir süre önce (17 Şubat-4 Mart 1923) İzmir İktisat Kongresi toplanmış ve Kongrede bankacılık adına önemli kararlar alınmıştır. Cumhuriyet ile birlikte Türkiye'de bankacılık daha kurumsal ve daha düzenli bir yapıya kavuşmuştur.

Buna paralel olarak bu çalışmada, Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi;

- a. Ulusal bankalar dönemi (1923-1932),**
  - b. Kamu bankaları dönemi (1933-1944),**
  - c. Özel bankalar dönemi (1945-1959),**
  - d. Planlı dönem (1960-1980),**
  - e. Dışa açılma dönemi (1981-2001),**
  - f. Yeniden yapılandırma dönemi ve Günümüzde Türk Bankacılığı (2001- sonrası)**
- olmak üzere **6** dönem halinde incelenecektir.

a) ULUSAL BANKALAR DÖNEMİ (1923-1932)

Bu dönem **17 Şubat - 4 Mart 1923 İktisat Kongresinin** toplanması ile başlamıştır. İktisat Kongresinde önemli kararlar alınmıştır. **Bu kararlar;**

- **El işçiliği ve küçük işletmecilikten çıkılıp bir an önce fabrikasyona geçilmelidir.**
- **Devlet, ekonomik gücü olan bir yapı haline gelmelidir. Özel sektör devlet tarafından desteklenmelidir.**
- **Özel sektöre destek ve kredi sağlayacak iki tane devlet bankası kurulmalıdır.**
- **Milli bankalar kurularak yabancı sermayenin baskısından kurtulunması,**
- **Yabancıların ürünlerinden kaçınılmalıdır ve dışarı ile rekabet içerisine girebilmek için sanayi bir bütünlük içinde olmalıdır.**
- **Demir yollarının yapılmasına kısa sürede başlanmalıdır.**
- **Amele kelimesi yerine işçilere işçi denmelidir, İşçilere sendika hakkı tanınmalıdır.**
- **Hammaddesi yurt içerisinde yetişebilen sanayi dalları kurulmalıdır.**
- **Milli bankaların kurulması sağlanmalıdır.**
- **Sanayi teşvik edilmelidir.**

Bu kararlardan anlaşılacağı gibi ekonomik kalkınmaya desteğin milli bankalarla gerçekleşeceği görüşünde birleşilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarıma dayalı ve az gelişmiş bir ekonomik yapı söz konusu idi. Bu yapının değiştirilmesi için ulusal bankacılığın geliştirilmesi yönünde çok çalışılmıştır. Ziraat Bankası kanalıyla tarım desteklenmiş ve tohum islah istasyonları kurulmuştur.

Bu dönemde kurulan ulusal bankalar ve kuruluş yılları şu şekildedir:

1924 Türkiye İş Bankası,

1925 Türkiye Sınai ve Maadin Bankası,

1927 Emlak ve Eytam Bankasıdır.

- 1923 İzmir İktisat Kongresi ile ekonomik kalkınmanın ulusal bankalarla gerçekleşmesinin gerekliliği görüşü oluştu.
- 1924 Cumhuriyetin ilk ulusal bankası olan ve ticaretin finanse edilmesi amacıyla **İş Bankası** kurulmuştur.
- 1925 Sanayinin finansmanı için ilk kalkınma bankası olan **Türkiye Sınai ve Maadin Bankası** kuruldu. Banka **1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası** adını aldı. **1933'te Sümerbank'a devredildi.**
- 1927 Konut kredilerinin finansmanı için **Emlak ve Eytam Bankası** kuruldu. **1946'da Emlak ve Kredi Bankasına dönüştürüldü.**
- 1932 **1930'da kurulan, 1 Ocak 1932'de fiilen faaliyete başlamış olan TCMB,** kuruluş yasasında, para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likidite düzeyini ayarlamak ve bankalara ödünç vermekle görevlendirilmiştir.

Bu dönemde yine İzmir İktisat Kongre'si kararlarının etkisi ile iş adamlarının kredi ve diğer bankacılık hizmetlerinin karşılanması için çok sayıda, **tek şubeli özel banka** kurulmuştur.

Bu bankalardan bazıları ve kuruluş yılları şöyledir; **1924 Yaşarbank, 1927 Türk Ekonomi Bankası, 1927 İktisat Bankası, 1927 Eskişehir Bankası, 1928 Türkiye İmar Bankası ve 1928 Egebank'tır.**

Bu dönemde kurulmuş olan ulusal bankalardan birçoğu 1929'da yaşanan dünya ekonomik kriziyle birlikte faaliyetlerine son vermişlerdir. Bazıları ise 1990'lı yıllara kadar faaliyetlerini sürdürmeyi başarabilmiştir.

b) KAMU BANKALARI DÖNEMİ (1933-1944)

1920'li yıllarda izlenen özel kesimin özendirilmesi ile sanayileşme politikası, sermaye birikiminin yeterli olmaması nedeniyle beklenen sonucu verememiştir. 1929'da yaşanan büyük krizin etkisiyle dünyada müdahaleci bir politika hakim olmaya başlamış ve bu yaklaşım Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik anlayışını da değiştirmiş, bu nedenle ekonomik gelişimin sağlanabilmesinde devletin aktif olarak rol alması gerektiği üzerinde görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Sanayileşme için yeni yöntemler bulunması yönünde çalışmalar hızlanmıştır.

Bu dönemde; devlet eliyle özel amaçlı bankalar kurulmuştur,
İktisadi Devletçilik politikası uygulanmaya başlamıştır.

- 1933 yılında ilk Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmaya başlandı.
- 1933 Büyük imalat sanayinin desteklenmesine yönelik olarak
Sümerbank kurulmuştur.

- 1933 Şehirlerdeki altyapı yatırımlarının sağlanmasına yönelik
olarak **Belediye bankası** kurulmuştur.

- 1935 Madencilik ve enerji sektörü işletmelerinin
finansmanına yönelik olarak **Etibank** kurulmuştur.

- 1938 Denizcilik sektörünü desteklemeye yönelik olarak
Denizbank kurulmuştur.

- 1938 Küçük ölçekli işletmelerin finansmanını desteklemeye
yönelik olarak **Halk Bankası ve Halk Sandıkları** kurulmuştur.

Bu bankaların çoğu, gelişmesi istenen sektörlerin finansman ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

1933-1944 döneminde sanayileşme için gerekli olan, ancak getirisi düşük olduğu için özel sektörcce gerçekleştirilemeyen yatırımlar devlet tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Yatırımların finansmanı, bütçe olanakları zorlanarak ve bazı zorunlu tasarruf imkanlarına başvurularak sağlanmaya çalışılmıştır.

c) ÖZEL BANKALAR DÖNEMİ (1945-1960)

Bu dönemde devletçilik ile değil de özel sektör eliyle kalkınma stratejisi oluşturulmuştur. Özel bankaların ve şube bankacılığının hızla geliştiği dönemdir. **Bu dönemde 3'ü özel kanunlarla olmak üzere 30 yeni banka kurulmuştur.** Devlet bankaları, kredi faaliyetlerinde serbest bırakılmıştır.

- **1944 Yapı Kredi Bankası kuruldu**
- **1946 Türkiye Garanti Bankası kuruldu**
- **1948 Akbank kuruldu**
- **1952 Denizcilik Bankası kuruldu (özel yasa ile kurulmuştur)**
- **1953 Demirbank kuruldu**
- **1954 Türkiye Vakıflar Bankası kuruldu (özel yasa ile kurulmuştur)**
- **1954 Şekerbank kuruldu**
- **1955 Pamukbank kuruldu**
- **1959 Türkiye Öğretmenler Bankası kuruldu (özel yasa ile kurulmuştur)**
- **1950 Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası kuruldu (kuruluş sermayesinin bir kısmı ticaret bankaları tarafından karşılanarak, bir kısmı ise kamudan kullanılan kredilerden karşılanarak kurulmuştur.)**
- **1960 Bankalar Tasfiye Fonu kuruldu (Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak üzere)**

Faiz oranlarının ve bankacılık işlemlerinden doğan komisyon oranlarının hükümet tarafından belirlendiği bu dönemde, mevduat toplama ve şube açma konusunda bankalar arasında büyük rekabet yaşanmaktaydı. Şube bankacılığının yaygınlaşması ise bölgesel ölçekte çalışan yerel bankaları tasfiye sürecine itmiştir.

1953 yılından sonra yüksek enflasyon ve yüksek dış borç sorunu yaşanmaya başlamıştır.
1959 yılına kadar devam eden bu süreçte Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değeri düşürülmek zorunda kalınmıştır. Öte yandan **1958 yılında 7129 Sayılı BANKALAR KANUNU** çıkarılmış ve bu Kanun'la devlet bankaları kredi faaliyetlerinde serbest bırakılmış, bankacılık sektöründe rekabet koşulları oluşmaya başlamıştır. Yine **1958 yılında TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ** kurulmuştur.

Bankalar Birliđinin amacı;

- Serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda bankaların hak ve menfaatlerini savunmak,
- Bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak,
- Rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını takip etmek şeklinde tanımlanmıştır.

1960 yılında bankalardaki tasarruf sahiplerinin haklarını güvenceye almak için **Merkez Bankası nezdinde Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur.**